

УДК: 008:316.42

Самойлов О.Ф.

*кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики
Київського міжнародного університету*

ПОНЯТТЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ, ЇЇ СУТНІСТЬ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ

Сьогодні глобалізація стала однією з найвпливовіших сил, які визначають подальший хід розвитку нашої планети в цілому. Вона стосується усіх сфер суспільного життя, включаючи економіку, політику, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку тощо. Безсумнівно, глобалізація містить як позитивні, так і негативні аспекти. Її позитивний вплив пов'язаний з ефектом конкуренції, до якої вона неминуче призводить, а негативний – з потенційними конфліктами, якими вона загрожує.

Як би не ставилися до глобалізації її противники і прихильники, потрібно визнати, що вона вже явно змінила світову систему, породжуючи нові проблеми і відкриваючи нові можливості.

Одним з основних питань, пов'язаних з феноменом глобалізації, нині є питання про те, хто опиняється у вигравшій від глобалізації?

Ключові слова: глобалізація, конкуренція, національна економіка, політика, культура, взаємозалежність, суверенітет, держава, розвиток.

Звертаючись у пропонованій статті до дослідження феномену глобалізації, автор перш за все намагається знайти

відповідь на питання: що несе з собою сучасна загальна взаємозалежність країн та народів – перспективу загального прогресу та процвітання чи нові загрози і конфлікти?

Метою дослідження таким чином є: виявити головні сфери і напрями глобалізації як явища, а також визначити й з'ясувати роль глобалізації у тих чи інших соціально-політичних та культурних процесах та явищах, що відбуваються нині.

Сьогодні існує безліч спроб дати коротке, але містке визначення глобалізації, і поки прийти до спільного знаменника не вдається. Однак, для багатьох є прийнятним розуміння сучасної глобалізації, запропоноване Ентоні Гідденсом, який визначив глобалізацію як «інтенсифікацію всесвітніх відносин, що зв'язують віддалені один від одного місця таким чином, що локальні події формуються подіями, що відбуваються за багато миль звідси, і навпаки» [1].

Якщо спробувати дати визначення глобалізації кількома словами, то можна сказати, що глобалізація – це, за словами відомого українського дослідника проблем глобалізації Олега Білоруса, процес прискорення та вдосконалення різноманітних міжнародних потоків товарів та інформації в загальному контексті соціального розвитку [2].

Якщо ж дати більш широке визначення, то можна сказати, що глобалізація – це процес інтенсифікації взаємозв'язків між різними формами організації суспільного життя, унаслідок якого посилюється взаємозалежність акторів міжнародних відносин [3].

Як зауважує М. Делягін, один з перших у Росії дослідників феномену глобалізації, глобалізація характеризується такими рисами, як «руйнування адміністративних бар'єрів між країнами, планетарне об'єднання регіональних фінансових ринків, поширення фінансових потоків, конкуренції, інформації й технологій по всьому світу. Найважливішою рисою глобалізації, на його думку, є формування в масштабах усього

світу не просто фінансового або інформаційного ринку, а фінансово-інформаційного простору, в якому у все більшій мірі здійснюється не тільки комерційна, але й вся діяльність людства» [4].

Відомий російський філософ С. Панарин визначає глобалізацію як «процес ослаблення традиційних територіальних, соціокультурних і державно-політичних бар'єрів, становлення неупорядкованих зовнішніх впливів і нової системи міжнародної взаємодії й взаємозалежності» [5]. Однак на сьогоднішній день немає загально визнаної концепції глобалізації. У різних регіонах, суспільствах, наукових дисциплінах цей термін має свій специфічний зміст. Процес глобалізації, таким чином, ще має потребу в серйозному теоретичному осмисленні.

Отже, в широкому сенсі мова йде про зростаючий взаємозв'язок і взаємозалежність всіх сегментів світової економіки і політики. Глобалізація сьогодні означає новий етап інтеграційних процесів у світі і призводить до втягування більшої частини людства в єдину відкриту систему фінансово-економічних, суспільно-політичних і культурних зв'язків на основі новітніх засобів інформатики і телекомунікацій. Незмінно підкреслюючи економічні основи, що відбуваються сьогодні у світі глобальних змін, різні автори виділяють різні аспекти глобалізації, наприклад: організаційно-управлінський, економічний, технічний, просторовий, культурний, політичний.

Об'єктивний же зміст глобалізації становлять різноманітні за їх походженням, сферам прояву, механізмам і наслідкам процеси, що дозволяє і вимагає розглядати глобалізацію як якісно самостійну, складну систему явищ і відносин, цілісну у її системності, але внутрішньо вельми суперечливу. У літературі нині найчастіше вказується кілька зримих джерел усіх або частини тих процесів, які в сукупності і утворюють явище глобалізації в цілому, а саме: поява перших суб'єктів світової економіки і політики (транснаціональних корпорацій, держав,

міжурядових організацій), поєднання інтересів, здібностей і можливостей, які б дозволяли їм діяти глобально в одній чи кількох сферах життєдіяльності на повсякденній основі (як "суб'єктів глобальних відносин"); розвиток різного роду комунікацій, інфраструктур та відносин, що призводить до такого ступеня соціальної взаємопов'язаності і взаємозалежності світу, коли вельми численні ще ознаки соціально-історичної дикості особистості, конкретних суспільств та сучасної людини як роду в цілому, перестають бути проблемами ізольованих "ведмежих кутів" і стають загальною проблемою всього людства, що загрожує його безпеці, перспективам його висхідного розвитку і самому збереженню життя на планеті; стабільні, довготривалі негативні екологічні та інші наслідки господарювання людини на планеті, що досягли у другій половині ХХ століття масштабів, що загрожують небезпеками не тільки відчутно близького вичерпання невідновних природних ресурсів, але і непрогнозованою за її наслідків мутації всієї біосфери Землі, включаючи людину; трансформаційні процеси в міжнародному праві, що є юридичною основою, надбазисом глобалізації, що призводить до залежності незалежних країн перед світовим співтовариством, в основному перед думкою західного світу, і транснаціональними корпораціями, які мають свої інтереси у більшості країн світу.

Варто зазначити, що хоча термін «глобалізація» сьогодні перетворився на популярне кліше, як стверджує дослідник проблем глобалізації Зігмунт Бауман, сама ідея даного явища не нова [6]. Зародки глобалізації ми можемо спостерігати вже у добу Античності. Зокрема, Римська імперія була однією з перших держав, яка утвердила своє домінування у регіоні Середземномор'я, що призвело до переплетіння різноманітних культур. Витоки ж глобалізації знаходяться в ХVI та ХVII століттях, коли стабільний економічний ріст в Європі сполучався із успіхами у мореплаванні та географічними

відкриттями, у результаті чого іспанські та португальські мореплавці розповсюдилися по всьому світу та зайнялися колонізацією Америки.

Після Другої світової війни глобалізація відновилася у прискореному темпі. Цьому сприяли покращення в технологіях, які призвели до швидких морських, залізничних та повітряних перевезень, а також доступності міжнародного телефонного зв'язку. З 1947 року усуненням бар'єрів для міжнародної торгівлі займалася Генеральна Угода з Тарифів та торгівлі (ГАТТ) – серія угод між основними капіталістичними країнами та країнами, що розвиваються. 1995 року 75 учасників ГАТТ створили Всесвітню торгівельну організацію (ВТО). З того часу ще 21 країна, в тому числі і Україна, приєдналися до ВТО.

Своїми коренями вона сягає творчості багатьох мислителів ХІХ і початку ХХ століть у галузі геополітики, такими, як, наприклад, МакКіндер, який описав те, в який спосіб нині об'єднуюватиметься світ [7]. Однак ще у 1970-х рр.. термін «глобалізація» мав суто теоретичне значення, а у сучасному розумінні був використаний 1983 року у статті економіста Т. Левіта, який говорив про економічну глобалізацію, а у 1985 році соціолог Р. Робертсон розширив зміст поняття, розглянувши його як соціальний процес, внаслідок якого зникають географічні, соціальні та культурні системи [8].

Деякі дослідники виділяють так звану протоглобалізацію, або глобалізацію – 1 [9]. Її часові рамки окреслюються наступним чином: середина ХІХ – початок ХХ століття (до початку Першої світової війни); її географічний ареал – атлантичний світ, Європа, Північна Америка. На підставі деяких показників, вони стверджують, що на початку ХХ століття світ був більш глобалізованим, цілісним та однорідним, ніж у середині [9]. Зокрема, Північноатлантичний регіон сто років тому був більш гомогеннішим утворенням, ніж через кілька десятків років після двох світових воєн.

На нашу думку, факторами, що сприяли розвитку та поширенню глобалізації, серед інших, слід, зокрема, виділити такі:

– По-перше, західний світ вийшов з важких випробувань 1970 – 1980-х років і відновив свою роль світової економічної домінанти;

– по-друге, інформаційна революція дозволила зв'язати воедино окремі регіони планети;

– по-третє, крах комунізму, а потім і криза в Азії, створили ілюзію перемоги ліберальних цінностей у світовому масштабі;

– по-четверте, серйозне значення мав зростаючий культурний обмін між країнами периферії і "першим світом".

З кінця ХХ століття глобалізація подавалася як явище нове для економічної, соціальної та культурної сфер, як засіб універсального поширення західних цінностей і інструмент формування загальносвітового співтовариства, як запорука швидкого освоєння будь-де у світі науково-технічних досягнень і залучення периферійних регіонів планети у світове господарство. Кожен з цих аспектів глобалізації ніс певне ідеологічне навантаження, яке, з точки зору теорії, виявилось не конкурентоспроможним, адже: а) глобалізація не може вважатися принципово новим явищем міжнародного життя. Щоб переконатися в цьому, можна навіть не зупинятися на суто кількісних параметрах окремих її "хвиль", а зупинитися на тому факті, що наприкінці ХІХ століття масштаби міжнародних торгових, інвестиційних і особливо міграційних потоків були незрівнянно більшими, ніж на початку ХХІ ст. Набагато важливішим є інша обставина, що з'ясовується при більш пильному аналізі самого поняття "глобалізація". Цілком очевидно, що даний термін використовується для позначення процесів, які, в тому чи іншому аспекті, охоплюють весь світ [10]. Але що являє собою цей світ і хто ототожнює його з масштабами всієї планети? Зрозуміло, що подібну тотожність можуть вбачати лише представники західної цивілізації, здатні

вільно пересуватися по всьому світу та отримувати адекватну і своєчасну інформацію про всі події, що відбуваються на планеті. Для більшості ж наших сучасників, які населяють так звану світову периферію, світ обмежений межами їх локального співтовариства, а всепланетний масштаб тих чи інших процесів навряд чи доступний навіть їхній уяві. На рубежі ХХ – ХХІ століть новою виявилася не та сукупність явищ, яка стала позначатися терміном "глобалізація", а глибина нашого осмислення глобалізаційних процесів; поміщаючи поняття глобалізації в центр сучасної соціології, ми порушуємо філософське правило, що пропонує не множити кількість сутностей понад необхідне; б) глобалізація не є інструментом формування справді єдиного світу. Якщо в попередні епохи відбувалося розширення кордонів різних, світів, які часом навіть протистояли один одному, то сучасна глобалізація, хочемо ми того чи ні, втілює в собі експансію виключно європейської цивілізації. Не слід вважати глобалізацію інструментом взаємодії і розвитку різних культур і традицій; вона була і залишиться засобом побудови європоцентричного світу. Так звані "бічні гілки Заходу" є, насправді, європейськими гілками, тому що історія другої половини ХІХ і всього ХХ століття не дає нам прикладів того, щоб яка-небудь з цих гілок дала б життя тому, що можна було б назвати породженням Заходу як такого. Аналіз фактів свідчить, що в сучасних умовах уніфікація стає все менш ймовірною; про це ж говорить і еволюція методів європейської експансії. Глобалізація, яка на перших її етапах підтримувалася політичними методами, нині перемістилася в економічну і фінансову сферу. Тому, як стверджує Кеннет Браун, в новому столітті культурна інтеграція (або уніфікація), проти якої спрямовані найбільш пафосні виступи антиглобалістів, не являє собою необхідну умову переважання західних країн над рештою світу і тому взагалі може бути знята з порядку денного [10]. Європейська цивілізація зберігає і збереже свої культурні основи в

господарсько-субординованому, але культурно й ідеологічно різнорідному світі; в) глобалізація в економічному плані не зближує, а субординує регіони і країни світу. Кожен етап європейської експансії, починаючи з розвитку середземноморської торгівлі і до наших днів, був обумовлений науково-технічними досягненнями та поступовою зміною панівних технологічних укладів. Саме ця динаміка дозволила європейцям пройти ряд послідовно змінюваних одна одною форм соціальної організації за два тисячоліття, в той час як в іншому світі традиційні суспільства зберігалися у практично незмінній формі. В історії Європи основні чинники, які забезпечували господарський прогрес, змінилися не один раз: військова могутність Античності поступилася місцем Середньовічній монополії на землю, потім провідну роль стали грати власники капіталу. Так чи інакше, контроль над найбільш рідкісним в суспільстві ресурсом, рідкісним фактором виробництва залишався основою соціальної поляризації. Але якщо це так, то світова нерівність у сучасних умовах є нездоланною. Справді, з початку ХХ століття західні господарські системи все більшою мірою знаходили риси "економік, заснованих на знаннях", де знання – це здатність переробляти отримувану інформацію і виробляти нову – виявилися головним виробничим ресурсом; г) виробництво інформації та унікальної продукції, в якій відображені основні досягнення культури, радикально відрізняється від виробництва інших матеріальних благ: воно вимагає високого, а не низького, як в індустріальному суспільстві, рівня освіти працівників; в процесі виробництва відбувається вдосконалення робочої сили, а не її виснаження; споживання науко-і інформаційно ємкої продукції стає фактором, що сприяє, а не перешкоджає накопиченню капіталу, і, нарешті, інформаційний продукт може бути реалізований багато разів, приносячи власникові прибуток, але залишаючись при цьому його власністю. Саме з того моменту, як західні економіки почали «грунтуватися на

знаннях», будь-які спроби «наздоганяючого» розвитку, який передбачає мобілізацію традиційних факторів виробництва, виявилися приречені. «Нова нерівність», цей продукт нової економіки, виступає результатом не стільки зовнішньої експансії західного світу, скільки його внутрішнього прогресу; глобалізація ж, яку нерідко вважають причиною поглиблення сучасної нерівності, не є такою; просто вона не здатна стати значущим чинником подолання цієї нерівності; д) нинішня глобалізація, на нашу думку, не долає, а закріплює периферійний характер окремих країн, що обумовлюється її внутрішньою логікою. На всіх етапах розширення меж впливу тієї чи іншої цивілізації виникало добре відоме історикам протиріччя між метрополією, яка прагнула нав'язати свою волю, і колоніями або провінціями, які бажали більшої самостійності та автономії. Якщо звернутися до досвіду імперій минулого, то ми побачимо, що всі вони – від східних деспотій і Стародавнього Риму до Британської імперії і Радянського Союзу – розпалися саме в силу неможливості оптимізувати відносини між центром і периферією. У зв'язку з цим слід ще раз підкреслити, що європейська модель розширення меж своєї цивілізації базувалася не стільки на підкоренні інших народів та їх інкорпорування у зону свого впливу, скільки на створення нових товариств європейського типу, в яких самі ж європейці складали або абсолютну більшість, або значну їх частину (як в державах Латинської Америки). Саме тому сучасну глобалізацію схематично можна представити у вигляді декількох концентричних кіл, що йдуть від центру до периферії:

– перше з них охоплює Західну Європу, США, Канаду, Австралію і Нову Зеландію;

– друге включає в себе країни з сильною європейським культурним впливом і значною роллю вихідців з Європи; сюди відносяться Росія, Латинська Америка і деякі держави Близького Сходу, в першу чергу Ізраїль;

– до третього кола входять країни, що були колоніями європейських метрополій і сприйняли багато із західних цінностей; це, перш за все, Індія, а також деякі країни Північної Африки, ПАР, низка азійських держав;

– для країн четвертого кола здобуття незалежності стало скоріше проблемою, аніж досягненням – до них належить більшість африканських держав;

– цілком окреме місце займають країни Азії – Японія, Корея, Тайвань, Малайзія і Сінгапур, які успішно копіюють західний спосіб життя, зберігаючи при цьому власну систему цінностей, а також мусульманські країни, які до цього дня залишаються малозрозумілими вихідцям із Заходу [11].

Варто наголосити, що при спробах розглянути такий яскравий феномен як глобалізація, було напрацьовано три основних теоретичних підходи: імперіалізм, теорія залежності та теорія світової системи. Ці три класичних підходи до розуміння глобалізації можуть вважатися класичними, але це, звичайно, не всі теорії, які були запропоновані. Існує ще цілий ряд таких теорій, як, наприклад, теорія модернізації, теорія стадій зростання, концепція взаємозалежності національних господарств, концепція рівного партнерства тощо. Розглянемо деякі з них.

Теорія імперіалізму. Теорія імперіалізму вперше була запропонована англійським вченим Дж. Гобсоном [12]. Засновниками цієї теорії також вважають О. Бауера та Р. Гильферинга [13].

Теорії імперіалізму та неоколоніалізму пояснюють структуру світу як боротьбу між провідними державами за нові ринки збуту, джерела сировини, галузі вкладання капіталу, за посилення їх культурного та політичного впливу.

Робота Гобсона була опублікована на початку 1900-х рр., під час «боротьби за Африку» між західними державами. На думку Гобсона, колоніалізм став наслідком спроб знайти нові ринки для інвестицій, так як можливості західного виробництва

перевищували можливості вигідної реалізації на власних ринках [12]. Відповідно до його теорії, більшість населення може дозволити собі купити лише відносно невелику частину товарів, що виробляються, тому весь час існує гостра необхідність як у нових ринках збуту, так і у шляхах здешевлення виробництва шляхом пошуків дешевої сировини та робочої сили в інших частинах світу. Термін імперіалізм, в розумінні Гобсона, означав прагнення завоювати та поработити інші народи, і одним із проявів цього прагнення був імперіалізм – спрямована назовні експансія [там само].

Цей процес сприяв як економічному розвитку західних країн, так і збіднінню більшої частини решти світу, так як з не індустриальних регіонів викачувалися ресурси.

Неоімперіалізм. Пізніші автори, скориставшись ідеями Гобсона, створили теорію неоімперіалізму [11]. Об'єктом їхнього дослідження є сучасне суспільство. Старі колоніальні імперії, на кшталт Британської, зникли, практично всі колоніальні райони стали країнами з самостійним управлінням. Однак, як стверджують прихильники цієї теорії, індустриальні держави зберігають контроль над рештою світу завдяки своєму лідерству у світовій торгівлі, впливу потужних корпорацій, які діють у глобальному масштабі. Західні країни здатні зберігати своє привілейоване становище безкінечно довго, контролюючи всі галузі сучасного суспільного розвитку.

Теорія залежності. З теорією неоімперіалізму нерозривно пов'язаний інший підхід, що отримав назву теорії залежності. Він був вперше сформульований у результаті аналізу ситуації, що виникла у Південній Америці. Відповідно до теорії залежності, світова спільнота розвивалася нерівномірно, у результаті чого ядро індустриального світу (США, Європа, Японія) відіграє домінуючу роль, а країни третього світу знаходяться у залежності від цього ядра. Причини та природа такої залежності обумовлюються тим, на якій стадії знаходився процес колонізації конкретної країни і хто її проводив.

Залежність, як правило, полягає у тому, що економіка країн третього світу базується на виробництві товарних культур для розвинених країн.

Наприклад, Бразилія була і залишається найбільшим виробником та експортером кави. В якості інших товарних культур можна назвати цукор, каучук та банани (звідси походить принизлива назва «бананові республіки», що закріпилася за нестабільними регіонами Південної Америки завдяки тим, хто проводить різницю між ними та процвітаючими регіонами Півночі). Ведення сільського господарства виключно традиційними методами, а також вирощування товарних культур на експорт завадило розвитку у південноамериканських країнах сучасного промислового виробництва. По мірі того, як вони все далі відстають від індустріальних держав Європи та Північної Америки та потрапляють в залежність від їх постачань промислових товарів, у цих країнах починається стагнація.

Економіст Андре Гундер Франк по відношенню до еволюції країн третього світу застосував вислів «розвиток недорозвиненості». Ці країни, як він вважає, збідніли саме у результаті того, що вони займають підлегле становище по відношенню до індустріальних країн [14]. Індустріальні країни збагачувалися за рахунок третього світу, який вони самі ж і створили завдяки своїй колоніальній та неімперіалістичній політиці.

Теорія залежності – або метатеорія залежності – набула найбільшої популярності у 1960 – 70 роки. Метатеорія залежності та периферійного розвитку була висунута групою латиноамериканських економістів та соціологів. Її засновник – відомий аргентинський економіст Рауль Пребіш [15].

Метатеорія ділиться на три напрями: залежної нерозвиненості, залежного розвитку та відтворення залежності. Вихідним моментом теорії є твердження про те, що капіталістична система у світовому масштабі одночасно

породжує економічний розвиток та слабо розвиненість на міжнародному, національному та локальному рівнях. Прихильники концепції залежної нерозвиненості стверджують, що капіталістична система сприяє недорозвиненості країн, що розвиваються і що справжній розвиток неможливий доти, аж поки ця система існує. Так, А. Франк стверджував, що метрополія присвоює економічний надлишок своїх сателітів та використовує його для свого власного розвитку. Сателіти ж залишаються слабо розвиненими, оскільки не мають доступу до свого ж надлишку, а також унаслідок поляризації суспільства та експлуаторських протиріч, які створюються та підтримуються метрополією всередині країни – сателіта. Ці протиріччя стимулюють процес розвитку метрополій та обумовлює процес «суброзвитку» сателітів [14].

Схема «сателізації» була заснована на моделі лінійної залежності, що призводило до абсолютизації залежності між країнами. Вона закривала теоретичну сферу для пояснення зростання та розвитку (навіть обмеженого), який відбувався у ряді країн. Певним виходом з цього стала концепція про відтворення чи зміну залежності, яка передбачає те, що деякі країни світової периферії чи їх сектори господарства, які знаходилися у залежності, можуть вийти з-під залежності. Дана концепція розглядає стратегії розвитку як такі, що субсидіюються з-за кордону. Ціна, яку платить той чи інший сектор господарства держав за подолання залежності, не варта того. Наприклад, міжнародна допомога тому чи іншому виробнику країни, що розвивається, може укріпити положення даного виробника на світових ринках, але вона ж може і загострити валютне становище країни унаслідок збільшення імпорту, що призводить до ще більшої залежності.

Теорія світ-системи. Теорія світ-системи, запропонована Іммануїлом Валлерстайном, є найбільш складною спробою інтерпретації картини світової нерівності. За Валлерстайном, з 16 століття аж до наших днів відбувався процес формування

системи глобальних економічних та політичних зв'язків, заснованих на експансії капіталістичної світової економіки. Ця система передбачає існування країн ядра, напів-периферії, периферії та зовнішньої арени. Держави ядра – це ті, у яких раніше всього виникли сучасні види підприємництва, а потім почався процес індустріалізації: Великобританія, Нідерланди, Франція і країни Північно-західної Європи, які приєдналися пізніше, наприклад, Німеччина. На території країн ядра зародилося промислове виробництво, виникли передові для того часу форми сільського господарства, сформувалися централізовані уряди [11].

Держави, розташовані на півдні Європи, навколо Середземного моря (такі, як Іспанія), стали напівпериферією країн ядра. Вони були пов'язані з північними країнами відносинами торгової залежності, але їхня економіка не розвивалася. Ще пару століть тому периферія - "зовнішня межа" світової економіки - проходила по східному краю Європи. З цих районів, наприклад з тих, де зараз розташована сучасна Польща, сільськогосподарські культури надходили безпосередньо до країн ядра. Значна частина Азії та Африки в той час належала до зовнішньої арени – її не зачіпали торговельні зв'язки, які формувалися в країнах ядра. У результаті колоніальної експансії та подальшої діяльності великих корпорацій, країни Азії та Африки були залучені в систему світової економіки. Сьогодні країни третього світу складають периферію великої світової системи, в ядро якої увійшли і придбали домінуюче становище Сполучені Штати і Японія. Валлерстайн стверджує, що оскільки країни ядра домінують у світовій системі, вони в стані організувати світову торгівлю так, щоб вона відповідала їхнім інтересам. Він згоден з прихильниками теорії залежності в тому, що країни першого світу придбали можливість експлуатувати ресурси країн третього світу у своїх власних цілях. Концепція містить також положення про державну залежності, згідно з

яким розрив між центром і периферією визначає основне протиріччя світової системи.

Сьогодні глобалізація багатьом здається дуже привабливою і всеохоплюючою, однак поки що вона перебуває в початковій стадії, і передбачити всі її наслідки дуже складно. Але вже окреслилися деякі перші результати цієї нової системи світового устрою. Можна сказати, що її вплив на соціально-економічні процеси і становище в окремих країнах і регіонах є неоднозначним. До позитивних рис глобалізації слід віднести зростання контактів і зв'язків між народами в області економіки; торгівлі, технології та культури. Протягом останніх 50 років середній прибуток на душу населення в світі виріс втричі. Світовий ВВП збільшився з 3 трильйонів до 30 трильйонів доларів. За останню чверть століття більш ніж на 10% зростає кількість людей, які досягли середнього рівня добробуту [16].

Література

1. Гидденс Э. Ускользающий мир. Как глобализация меняет нашу жизнь / Энтони Гидденс. – М. : Весь мир, 2004. – 120 с.
2. Білорус О.Г. Глобальні перспективи і сталий розвиток / О. Білорус, Ю. Мацейко. – К. : МАУП, 2005. – 492 с.
3. Українська дипломатична енциклопедія / [упоряд. Л.В. Губерський]. – К. : Знання України, 2004 – Т. 1 – 2004. – С. 286.
4. Делягин М. Мировой кризис. Общая теория глобализации / Михаил Делягин. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 333 с.
5. Панарин А.С. Искушение глобализмом / Александр Сергеевич Панарин. – М. : Эксмо-Пресс, 2002. – 416 с.

6.Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / Зигмунт Бауман. – М. : Весь мир, 2004. – 430 с.

7.Классика геополитики. XX век: Сборник / [сост. К. Королёв]. – М. : АСТ, 2003. – 731с.

8.Robertson R. Globalization: social theory and global culture / R. Robertson. – London : Sage, 1992. – 211 p.

9.Кувалдин В. Протеворечивый феномен (взгляд на глобализацию) / В. Кувалдин // Современная Европа. – № 4. – 2002. – С. 17 – 20.

10.Brawn K. Globalization and history / K. Brawn. – New York : Berkley, 1999. – 328 p.

11.Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / Иммануил Валлерстайн; [пер. с англ. П. Кудюкина]. – СПб. : Университетская книга, 2001. – 416 с.

12.Джон Гобсон. Империализм / Джон Гобсон; [пер. с англ. В. Беленко]. – М. : Либроком, 2010. – 288 с.

13.Цыганков П.А. Теория международных отношений : Хрестоматия / Павел Афанасьевич Цыганков ; [Сост., науч ред. и коммент. П.А. Цыганкова]. – М. : Гардарики, 2002. – 348 с.

14.Развитие неразвитости [Электронный ресурс]. – Режим доступа до статті: <http://left.ru/2005/9/frank126.phtml>.

15.Актуальные проблемы социально-экономического развития [Электронный ресурс]. – Режим доступа до статті: http://scepsis.ru/library/id_171.html.

16.Мендл Джей Р. Глобализация и бедность / Джей Р. Мендл // Век глобализации. – 2008. – № 1 – С. 26 – 38.

Today, globalization has become one of the most influential forces that determine the future course of our planet as a whole. It applies to all areas of public life, including the economy, politics, social sphere, culture, the environment, security and others. Undoubtedly, globalization contains both positive and negative aspects. Its positive effects associated with the effect of competition

to which it inevitably and negative - with potential conflict, which it threatens.

Whatever attitude to globalization supporters and its opponents, we must admit that it has clearly changed the global system, creating new problems and opening up new opportunities.

One of the main issues related to the phenomenon of globalization, now is the question of who appears to benefit from globalization?

Key words: globalization, competition, national economy, politics, culture, interdependence, sovereignty, state development.

Сегодня глобализация стала одной из самых влиятельных сил, которые определяют дальнейший ход развития нашей планеты в целом. Она касается всех сфер общественной жизни, включая экономику, политику, социальную сферу, культуру, экологию, безопасность и тому подобное. Несомненно, глобализация содержит как положительные, так и отрицательные аспекты. Ее положительное влияние связан с эффектом конкуренции, к которой она неизбежно приводит, а отрицательный - с потенциальными конфликтами, которыми она угрожает.

Как бы ни относились к глобализации ее противники и сторонники, нужно признать, что она уже явно изменила мировую систему, порождая новые проблемы и открывая новые возможности.

Одним из основных вопросов, связанных с феноменом глобализации, в настоящее время является вопрос о том, кто оказывается в выигрыше от глобализации?

Ключевые слова: глобализация, конкуренция, национальная экономика, политика, культура, взаимозависимость, суверенитет, государство, развитие.